

| MICHEL ROSCAM ABBING: *Brazilië zien zonder de oceaan over te steken. De wandtapijten van Johan Maurits*, Lias, Amsterdam 2021, 192 s., 24,95 Euro.

Brazilië zien zonder de oceaan over te steken (At se Brasilien uden at krydse oceanet) er interessant for et dansk publikum, fordi den bl.a. behandler Nationalmuseets imponerende samling af kæmpestore gengivelser af dele af den brasilianske befolkning samt de tolv fascinerende stilleben med flora fra den hollandske koloni i Brasilien. Disse værker er de eneste udført på lærred, vi kender fra Albert Eckhout (1610-1665), en af de malere, Johan Maurits (1604-1679), fyrste af Nassau-Siegen, havde med til Brasilien.

Johan Maurits skænkede i 1654 disse malerier til den danske konge Frederik 3. (1609-1670). I donationsbrevet forklarer han, at gaven består af i alt 26 malerier af forskellig slags, nogle i fuldformat, af mennesker og frugt. Der har været mange spekulationer om, hvorvidt de mange malerier virkelig blev udført i Brasilien og i givet fald, om de havde udgjort et fornemt dekorationsprogram i Maurits' palæ Vrijburg i Recife. Et gennembrud i diskussionerne kom i forbindelse med tekniske undersøgelser af Nationalmuseets værker og en ny granskning af Johan Maurits' gavebrev til Frederik 3. Heri skriver den hollandske giver, at hvis kongen ønsker det, kan han lade malerierne kopiere „til andre medier“. Det var daværende direktør på Rosenborg Slot, Mogens Bencard (1930-2021), der i 2002 først fortolkede denne kryptiske sætning som en angivelse af, at malerierne var tænkt som forlæg til gobeliner. De maletekniske undersøgelser pegede samtidigt i retning af, at malerierne måske ikke, som tidligere formodet, var udført i Brasilien, men snarere efter hjemkomsten til Holland – i et kunstnerkollektiv i Amersfoort.

I bogen lykkes det på detektivagtig vis forfatteren og kunsthistorikeren Michiel Roscam Abbing at beskrive det komplicerede spind af fyrstebesøg og skibbrudne ambitioner samt flere større, samtidige dekorationsarbejder i Holland. Baseret på omfattende arkivstudier argumenterer han overbevisende for, at malerierne er kartoner, forlæg for en påtænkt udsmykning af Mauritshuis, der blev opført efter tegninger af Jacob van Campen (1596-1657), mens Maurits var i Brasilien. Johan Maurits ønskede at gøre et stort indtryk i republikken, som var han en magtfuld monark. Da han kom tilbage i 1644, bestilte han Van Campen til at designe et komplet program til indretningen af Mauritshuis baseret på det unikke visuelle materiale, han havde medbragt. De samme kunstnere, der var rejst til Brasilien med ham, og som fremstillede de hundreder af tegninger, blev nu ansat til dette formål.

Tanken om, at der må have været en storslået plan for indretningen af Mauritshuis med Brasilien som tema, er ny viden, som Michiel Roscam Abbing lægger frem. Bogen afkoder det formodede dekorationsprogram trin for trin ved hjælp af nye kilder, især hidtil oversete noter fra Ernst Brinck (1582-1649), en nysgerrig samler og borgmester i Harderwijk i det centrale Holland. Brinck besøgte kunstnerværkstedet i 1647, hvor han så mindst 25 malerier blive malet på Johan Maurits regning. Brinks noter beskriver usædvanligt store malerier af Albert Eckhout, beregnet som kartoner til en serie af gobeliner til den store øvre sal i Mauritshuis.

Projektet strandede imidlertid, idet Johan Maurits i 1647 blev udnævnt til stadsholder i Cleve, og hans prioriteter ændredes. Han solgte i 1652 de store kartoner til Friedrich Wilhelm 1, (1620-1688), kurfyrste af Brandenburg. I 1654 blev 26 malerier givet som gave til Frederik 3., og landskabsmalerier af Frans Post (1612-1680) forblev opbevaret i kasser på loftet i Mauritshuis, indtil Johan Maurits gav dem til kong Ludvig 14. (1638-1715) af Frankrig i 1679.

En ny mulighed for at genoptage dekorationsprogrammet i Mauritshuis opstod i 1667 efter Johan Maurits' udnævnelse til feltmarskal for den hollandske republik. Han fik revideret sine indretningsplaner og besluttede at dekorere den store øvre sal med gobeliner. De store skabeloner, der var solgt i 1652, blev bragt tilbage, og han ønskede (for-gæves) at få Eckhouts værker retur fra den danske konge. I 1667 bestilte Johan Maurits gobelinvæveriet Maximiliaan van der Gucht (1603-1689) fra Delft til at lave to serier, en til kurfyrsten af Brandenburg og den anden til Mauritshuis. Dermed fuldførte han et betydningsfuldt element i indretningsprogrammet, omend 20 år senere end planlagt. I 1668 og 1669 blev gobelinerne beundret af den toscanske prins Cosimo (3.) de' Medici (1642-1723), men Johan Maurits var dog ikke i stand til at gennemføre hele programmet; han havde trods alt givet en stor del af gobelinskabelonerne til den danske konge.

Michiel Roscam Abbing har rekonstrueret den oprindelige plan ved hjælp af arkitekturtegninger af Mauritshuis fra 1652. Ud over den store øvre sal skal hensigten også have været at hænge gobeliner i beletagen og mezzaninen halvvejs op ad trappen. Besøgende i 1600-tallet på Mauritshuis ville have været forbløffet over det foreslåede dekorationsprogram, hvis det var blevet gennemført fuldt ud. Ud over gobelinerne var der brasilianske fugle malet i selve hallen, og der var udstillet eksotiske genstande, såsom udstoppede dyr, der var bragt med fra Brasilien. Hvis man besøgte denne sal, behøvede man ikke længere at krydse oceanet for at opleve Brasilien.

Jørgen Wadum